



А.А.Таубаев, э.ғ.д., профессор, ректор, Есіл университеті Астана

Н.Д. Кенжебеков, ф.ғ.к., доцент «Rational Solution» ЖШС аға ғылыми қызметкері, Қарағанды

Е.Б. Жайлауов, PhD, «Rational Solution» ЖШС директоры

Д.Н. Улыбышев, ф.ғ.к., доцент, орталығының директоры әлеуметтік-экономикалық Зерттеу Есіл университеті Астана

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА АТАУЛЫ ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕКТІҢ ПРОАКТИВТІ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТӘСІЛДЕРІ

Қазіргі уақытта әлеуметтік қорғаудың қазіргі заманғы нысандарын, мемлекеттік әлеуметтік саясаттың реактивті және проактивті шараларын әзірлеуге бағытталған кешенді тәсілдер әлеуметтік көмектің (АӘК) бейімделу тұжырымдамасының ережелеріне негізделген. Әлеуметтік қорғауға бейімделу тәсілі АӘК-нің барлық өзіндік жатқан тетіктерін дамыған құқықтық және институционалдық негізге негіздеуді талап етеді. Бұл бағдарламаның тұрақтылығын да, бенефициарлардың құқық иелері ретінде танылуын да қамтамасыз етуі керек. Бұл ретте атаулы әлеуметтік көмектің проактивті тетігі деп авторлар осал жағдайдағы үй шаруашылықтарының Әлеуметтік және экономикалық жағдайының нашарлауының алдын алуды және олардың қоғамға интеграциялануын қолдауды түсінеді.

Терендетілген сұхбат және сарапшылардың сауалнамасы (халықты әлеуметтік қорғау жүйесінде жұмыс істейтін мамандар), сондай-ақ атаулы әлеуметтік көмек алушылардың сауалнамалық сұрақтары негізінде бірқатар ғылыми нәтижелер алынды, атап айтқанда: Қазақстанда қолданылып жүрген атаулы әлеуметтік көмек жүйесіне қатысты АӘК алушының портреті жасалды; атаулы көмектің дәрежесіне әсер ететін АӘК жүйесінің ерекшеліктері айқындалды; Қазақстандағы кедейлік мәселесін шешу қабілетін бағалау кезінде шартты ақша трансферттерінің қолданыстағы жүйесінің ерекшеліктері мен проблемалары анықталды.

Авторлар атаулы әлеуметтік көмек көрсетудің төрт блоктан (элементтері) тұратын жүйесін пайдалануды ұсынады: 1. Бұрын тәуекел аймағындағы адамдар тобын анықтау. 2. Шығындарға бағдарланған АӘК жүйесі. 3. Әлеуметтік интеграция. 4. Алдын алу шаралары

Қазіргі нарықтық экономика халықтың әлеуметтік осал топтарының минималды қажеттіліктерін қанағаттандырып қана қоймай, сонымен бірге «өзінен-өзі көбейіп жатқан» кедейлікті тоқтату үшін олардың адами дамуының минималды қажетті деңгейін қамтамасыз ететін халықты әлеуметтік қорғаудың осындай моделін қалыптастыруды көздейді. Бұл тұрғыда әлеуметтік қорғау жүйесі шеңберінде қоғамдық игіліктермен қамтамасыз ететін мемлекет халықтың әлеуметтік көмекке, оның ішінде атаулы әлеуметтік көмекке (АӘК) қажеттіліктерін қанағаттандыру мен экономикалық және әлеуметтік тиімділікті барынша арттыру қағидаттары негізінде мемлекеттік бюджеттің қолда бар ресурстары арасындағы тепе-теңдікті сақтауы қажет.

Дамыған әлеуметтік бағдарланған экономикасы бар елдерде кеңінен қолданылатын әлеуметтік қорғау жүйесін ұйымдастыру мен оның жұмыс істеуіне проактивті көзқарас АӘК-тің қажетті және болашақтағы мөлшерін, шын мәнінде қолдауды қажет ететін отбасыларды, фактілерді анықтау негізінде осы тепе-теңдікті сақтауға, тәуелділік пен атаулы әлеуметтік көмек тетігінің институционалдық мазмұнын

әлеуметтік төлемдерді есептеу әдістемесі мен тәжірибесі, мұқтаждарды анықтау тәртібі, халықтың әлеуметтік осал топтарын белсендірудің стандартты алгоритмдерін айқындау және енгізу тәртібіне сәйкес түзетуге және соның нәтижесінде ұзақ мерзімді перспективада кедейшіліктің төмендеуіне мүмкіндік береді

Осылайша, осы зерттеудің мақсаты-проактивті тәсіл негізінде Қазақстан Республикасындағы халықтың әлеуметтік осал топтарына атаулы әлеуметтік көмек тетігін жетілдіру.

Адаптивті әлеуметтік қорғауды қалыптастыруға бағытталған зерттеулер салыстырмалы түрде жақында басталды, 2008 жылы М. Дэвис, Б. Гюнтер және т.б. «адаптивті әлеуметтік қорғау: кедейлік деңгейін төмендетуге арналған синергия» еңбегінде әлеуметтік қорғаудың адаптивті құрылымын дамыту арқылы кедейлік тәуекелдерін азайту мәселелерін көтереді [1]. Зерттеудің бұл бағыты климаттың өзгеруінің жаһандық проблемаларының нашарлауымен байланысты. Бұл жағдайда бейімделу үйлестіру деңгейін арттыруға және әлеуметтік саясаттың тұрақтылығын арттыруға, ең алдымен Климаттық өмір сүру жағдайларының, ауылшаруашылық қызметін жүргізудің және т.б. экстремалды өзгерістерімен байланысты ауыл тұрғындарының осалдығын төмендетуге бағытталған.

Болашақта бұл тұжырымдама БҰҰ Бас Ассамблеясының бастамаларында, атап айтқанда, 17 жаһандық өзара байланысты мақсаттардан тұратын «мыңжылдықты дамыту мақсаттары», «тұрақты даму мақсаттары» бастамаларында (атап айтқанда, 1-мақсат: «кедейлікті жою», 2-мақсат: «аштықты жою», 3-мақсат: «жақсы денсаулық және әл-ауқат», 8-мақсат: «лайықты жұмыс және экономикалық өсу», 10-мақсат: «теңсіздікті азайту») және тұрақты даму саласындағы 169 тиісті міндеттерде [2] өз жалғасын тапты.

Бұл тұжырымдама азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету проблемаларының өсуі, кедейлікпен күрес, жұмыссыздықтың өсуі және адами капиталды дамыту қажеттілігі, нәтижелі жұмыспен қамту, лайықты еңбек және тағы басқалар аясында әлеуметтік саясаттың басымдықтарын айқындайды. Осыған байланысты әлеуметтік қорғаудың бейімделу әлеуетін қалыптастыру мен дамытудың артықшылықтары атаулы әлеуметтік көмек тетігінің проактивті және реактивті компоненттерінің өлшемдерін негіздеуге және анықтауға мүмкіндік береді.

Адаптивті әлеуметтік қорғау ақшалай және заттай (ақшалай емес) трансферттер есебінен халықтың осал топтары мен үй шаруашылықтарының тұрақтылығын арттыруға бағытталған. Тұрақтылық деп жағымсыз жағдайлар мен жайлардың әртүрлі нұсқаларына ұзақ мерзімді кезеңге арналған үй шаруашылықтарының бейімделу әлеуетінің дайындығы мен дамуын түсінеміз. Адаптивті әлеуметтік қорғау жүйелері кедейлікті, теңсіздікті және осалдықты азайтуға бағытталған көптеген іс-шаралардан тұрады. Атаулы әлеуметтік көмектің заманауи тұжырымдамаларына, әлеуметтік саясаттың бейімделу механизміне теориялық шолудан көрініп тұрғандай, жобаның идеясы белсенді типтегі компоненттер есебінен қолданыстағы АӘК механизмін кеңейту болып табылады. Яғни, АӘК алушыларға бағытталған мемлекеттік әлеуметтік саясаттың екпінін АӘК алушылардың мүдделері мен құқықтарын ескеретін саясатқа ауыстыру көзделеді.

Халықтың осал топтарының мүдделерін ескере отырып, әлеуметтік қорғау экономикалық және әлеуметтік тұрғыдан әрекет ету еркіндігін кеңейтеді. Бұл ретте, олар АӘК-нің болжамды алушылары болып табыла ма, жоқ па, адаптивті АӘК бірінші кезекте олардың осалдығын ескеруі тиіс. Бұл механизм әлеуетті иеленушіге ықтимал жағымсыз тәуекелдерді немесе салдарды азайтуға және өмір сүру деңгейіндегі оң әсерлерді оңтайландыруға бағытталған белгілі бір шараларды таңдау еркіндігін беруі керек дегенді білдіреді [3-5].

Әрине, халықты әлеуметтік қорғауға бейімдеу тәсілі барлық әзірленген АӘК тетіктері дамыған құқықтық және институционалдық негізге негізделуін талап етеді. Бұл бағдарламаның тұрақтылығын да, бенефициарлардың құқық иелері ретінде танылуын да қамтамасыз етуі керек. 1-кестеде біз дамыған және дамушы елдерде халыққа әлеуметтік көмек көрсету тетіктерінің ұлттық үлгілерін қалыптастыру үшін әртүрлі комбинацияларда қолданылуы мүмкін реактивті және проактивті типтегі АӘК заманауи нысандарын жинақтаймыз.

1-кесте – Реактивті және проактивті типтегі АӘК нысандары

Модель түрлері	Функциялар (атаулылық)	Әлеуметтік көмек нысандары
Әлеуметтік қорғаудың патерналистік моделі	Қорғаныс (атаулылығы жоғары)	Атаулы ақшалай трансферттер
	Қорғаныс (атаулылығы жоғары)	Азық-түлік бағдарламалары (азық-түлік себеттері, ваучерлер, азық-түлік сатып алу купондары, мектеп тағамдары)
	Қорғаныс (атаулылығы орташа)	Тамақтану пункттерін, тұру қызметтерін ұйымдастыру
	Профилактикалық, ынталандырушы (атаулылығы жоғары)	Денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік-тұрмыстық саланың тегін қызметтері

Әлеуметтік қорғаудың өнімді моделі	Профилактикалық (атаулылығы жоғары)	Медициналық сақтандыру бағдарламалары
	Ынталандырушы	Әлеуметтік бейімдеу бағдарламалары
	Түрлендіруші	Мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған спорт бағдарламалары
Әлеуметтік қорғаудың шарттық моделі	Ынталандырушы	Жұмыспен қамтудың ең төменгі стандарттарын қамтамасыз ету
	Түрлендіруші (атаулылығы жоғары)	Еңбек белсенділігі, кәсіби өсу, қоғамдық жұмыстар бағдарламалары
	Түрлендіруші (атаулылығы жоғары)	Микрокредит беру бағдарламалары
Ескерту – авторлар дереккөздерге сүйене отырып құрастырған [6-11]		

Осылайша, атаулы әлеуметтік көмектің проактивті тетігі осал жағдайдағы үй шаруашылықтарының Әлеуметтік және экономикалық жағдайының нашарлауын болдырмау, олардың қоғамға интеграциялануын қолдау болып табылады. Ол әлеуметтік проблемалар туындағанға немесе шиеленіскенге дейін олардың алдын алуға, сондай-ақ тәуелсіздікке қол жеткізуге және олардың өмір сүру жағдайларын жақсартуға көмек алушыларды белсенді қолдауға бағытталған шаралар мен әрекеттерді қамтиды.

Зерттеу жүргізу үшін біз 17 облыстан және Республикалық маңызы бар үш қаладан 195-тен астам маманнан сұхбат алдық. Қалаларда тұратын Сарапшылар жіберген сауалнамалар саны 80, Ауылдық елді мекендерден қалған 118 сауалнаманы құрайды. Қалалардағы атаулы әлеуметтік көмек жүйесі анағұрлым дамыған болса да, сауалнама нәтижелері АӘК алушылардың қалаларда да, ауылдарда да кездесетін проблемалары бірдей екенін көрсетті.

Сонымен қатар, атаулы әлеуметтік көмек алушыларға сауалнама жүргізілді. Респонденттердің саны негізінен Астана қаласы, Ақмола, Қостанай және Жамбыл облыстарынан 426 адамды құрады. Атаулы әлеуметтік көмек алушылардың сауалнамасының нәтижелері мамандардың сауалнамасын талдау барысында алынған деректерді растады.

Қазақстанда қолданыстағы атаулы әлеуметтік көмек жүйесіне қатысты АӘК алушының портреті жасалды. Қарапайым АӘК алушы келесі қасиеттермен сипатталады. АӘК-ке жүгінудің себебі: жалғызбасты ата-ананың жұмыс істеу мүмкіндігі жоқ және / немесе үй шаруашылығының табысы төмен. Үй шаруашылығының қаржылық жағдайы: күрделі және орташа (үй шаруашылығының бір мүшесі орташа немесе төмен жалақымен жұмыс істейді). Өтініш берушілердің отбасылық құрамы: көп балалы немесе толық емес отбасылар. Отбасы мүшелерінде мүгедектіктің болуы: көбінесе бір балада немесе бір ата-анада. Үй шаруашылығының ересек мүшелерінде еңбек белсенділігіне шектеулер жоқ. Тұрғын үйдің болуы: жеке тұрғын үй жоқ (отбасылар туыстарында тұрады немесе жалға алады). Үй шаруашылығының ересек мүшелерінің білім деңгейі: қалалардағы орта немесе арнайы орта және көбінесе ауылдарда білімі жоқ. Жұмыс істейтін отбасы мүшесінің кәсібінің сипаты: өзекті, бірақ аз төленетін немесе маусымдық жұмыс. Көмек сұраған кездегі еңбек белсенділігі: қалалардағы жалдамалы жұмысшылар және ауылдардағы жұмыссыздар. Ересек АӘК алушылардың орташа жас тобы-25-45 жас.

Көмек көрсету дәрежесі келесі ерекшеліктермен сипатталады:

- АӘК жүйесіне барлық мұқтаждар кірмейді, бұл ретте АӘК алуға құқығы жоқ алушылар жүйеде болады;

- «Отбасының цифрлық портреті» жақсы реттелген және тиімді жұмыс істейді, бірақ АӘК алушылар туралы деректер әрқашан шындыққа сәйкес келе бермейді;

- Өтініш берушілердің 50-70% - ы АӘК алуға мақұлдау алады;

- АӘК-тен бас тарту саны жоғары, себебі оның әрбір мүшесіне үй шаруашылығының табысы кедейлік шегінен небәрі 1-5 мың теңгеге асады;

- АӘК жүйесіне кіру құқығын анықтаудың қолданыстағы әдістемесі көмек алу құқығын және оның мөлшерін сенімді анықтауға мүмкіндік береді, бірақ қазіргі заманғы отбасының қажеттіліктерін толық ескермейді;

- мониторинг кезең бойынша заңсыз тағайындалған (алынатын) көмекті анықтайды.

Шартты ақша трансферттерінің қолданыстағы жүйесінің Қазақстандағы кедейлік проблемасын шешу қабілетін бағалау кезінде мынадай ерекшеліктер мен проблемалар анықталды:

- қолданыстағы АӘК жүйесі халықтың кедей топтарына тек базалық қажеттіліктерді қанағаттандыруға және жұмысқа орналасуға мүмкіндік береді;

- АӘК төленетін сомасы, жалпы алғанда, кедейлік мәселесін шешу үшін жеткілікті;

- АӘК алушылардың жартысына жуығы ұзақ уақыт бойы жүйеден кетпейді (яғни, кедейлік мәселесі шешілмейді);

- жүйеден кететін және оған кем дегенде бір жыл ішінде оралмайтын АӘК алушылардың үлесі 20-дан аспайды%;
- АӘК алушының жүйеден шығуына ықпал ететін негізгі фактор өз мамандығы бойынша өз бетінше жұмысқа орналасу немесе басқа себеппен кірісті арттыру болып табылады;
- сарапшылар аралас көмек түрін (ақшалай + заттай) көрсету мүмкіндігін қарастыру қажет деп санайды.

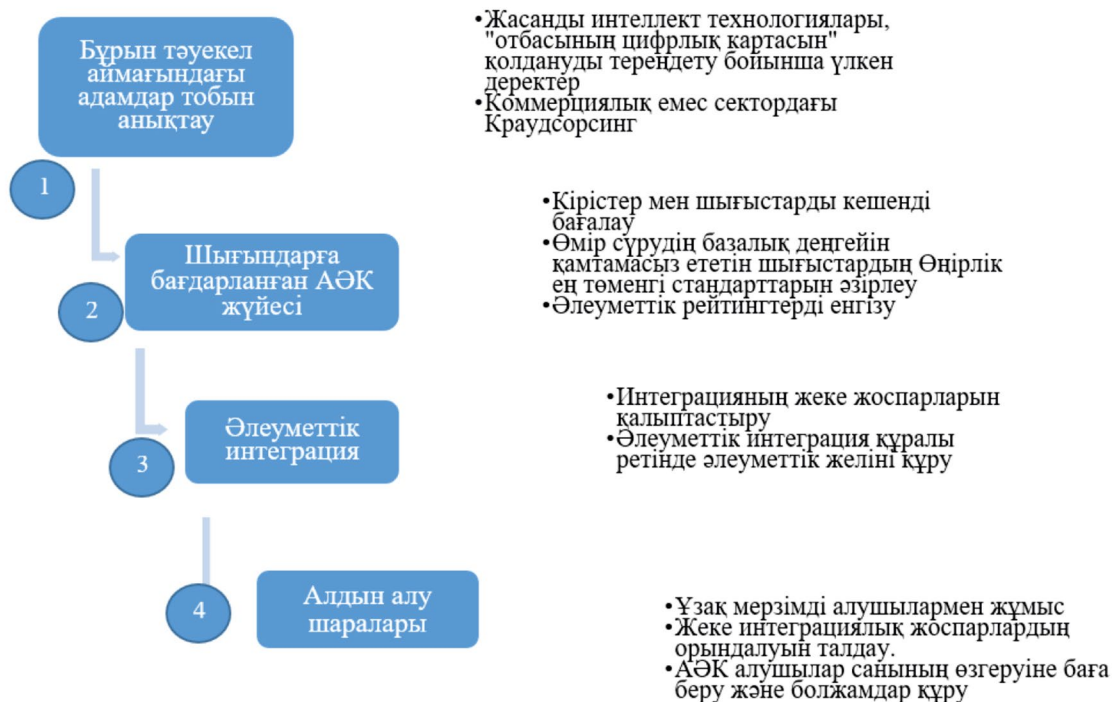
Қорытынды. Алынған сауалнама деректері мен оларды өңдеу қорытындылары негізінде авторлар атаулы әлеуметтік көмектің проактивті механизмінің схемасын жасады. Схемалық түрде ұсынылған АӘК проактивті механизмі төрт блоктан тұрады (1-сурет).

Бірінші блок: Бұрын тәуекел аймағындағы адамдар тобын анықтау. Бұл проактивті механизм блогы тәуекел аймағындағы үй шаруашылықтарын күрделі мәселелерге тап болғанға дейін диагностикалауға және анықтауға бағытталған. Бұл блокты өмір сүру деңгейінің экономикалық көрсеткіштерімен ғана емес, сонымен қатар күтпеген төтенше жағдайлармен (су тасқыны, техногендік апаттар және т.б.) кеңейтуге болады.

Осы блок шеңберінде АӘК жүйесін келесі бағыттарда жетілдіру қажет:

- жасанды интеллект технологиялары, «отбасының цифрлық картасын» қолдануды тереңдету бойынша үлкен деректер;
- коммерциялық емес сектордың краудсорсингі.

Демографиялық және әлеуметтік көрсеткіштер туралы ақпаратты өңдеу және талдау үшін үлкен деректер технологиялары мен аналитикалық құралдарды қолдану үлгілерді анықтауға және дағдарыстық жағдайларды болжауға мүмкіндік береді. Халықтан кері байланыс жинауға, қолжетімді қызметтер мен ресурстар туралы ақпарат беруге арналған қосымшалар мен платформаларды әзірлеу. Сонымен қатар, денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қызметтер және құқық қорғау органдарын қоса алғанда, әртүрлі мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардың ақпаратын біріктіретін еңбек ұтқырлығы орталықтары мен мансап орталықтары үшін Дерекқорды кеңейту қажет.



1-сурет – Атаулы әлеуметтік көмектің проактивті тетігі

Ескерту: авторлар құрастырған

Екінші блок: шығындарға бағдарланған АӘК жүйесі. Шығындарға негізделген АӘК тағайындау моделі отбасылардың нақты қаржылық қажеттіліктерін ескере отырып, ақшалай көмекті бөлудің дәлдігі мен әділдігін арттыруға бағытталған.

Ең алдымен, ол қолданыстағы жүйенің кемшіліктерін жояды. Атап айтқанда, жеке кәсіпкерлер болып табылатын АӘК бенефициарлары экономиканың көлеңкелі секторындағы нақты кірістерді жасыра алады және мұндай жағдайда заңнамада ең төменгі жалақы деңгейінен сәл асатын 25 еселенген АЕК (92,5 мың теңге) шегі белгіленген. Шығындарға бағдарлану бұл мәселені шешуге мүмкіндік береді, өйткені шығындар оңай бақыланады және жасыру қиын.

Сонымен қатар, қолданыстағы жүйе АӘК алушылардың шығындарындағы теңсіздікті ескермейді. Бұл жағдайда бірдей төмен табысы бар үй шаруашылықтары әртүрлі шығындар құрылымына ие. Мысалы, жеке баспанасы жоқ отбасы жалдау ақысын төлеуге мәжбүр. Жүргізілген сауалнамалар мен бақылаулардың нәтижелері шығындардың едәуір бөлігі тұрғын үйді жалдау ақысын төлеуге жұмсалатынын көрсетті, өйткені бенефициарлардың жеке тұрғын үйі жоқ. Бұл медициналық шығындарға, білім беру шығындарына және т.б. қатысты.

Осылайша, үй шаруашылықтарының шығындарын бағалау олардың нақты қажеттіліктері мен жағдайларын ескере отырып, отбасының қаржылық жағдайын дәлірек анықтауға мүмкіндік береді және АӘК ресурстарын әділ бөлуге ықпал етеді. Алайда, бұл жүйенің тиімділігі көбінесе алушыларды таңдау дәлдігіне байланысты.

Мұқтаждарды нысанаға алудың негізгі әдістерінің бірі-үй шаруашылықтарының кірістері мен шығыстарын кешенді бағалау. Бұл тәсіл Ф. Модильяни мен Р. Блумбергтің өмірлік циклінің тұжырымдамасына негізделген, оған сәйкес отбасының шығындары табыстың өзгермейтіндігіне қарамастан өмірлік кезеңге байланысты өзгеруі мүмкін [12].

Кіріс пен шығысты кешенді бағалау АӘК алуға үміткер үй шаруашылықтарының жиынтық кірістерін жеке бағалауды білдіреді. Бағалау процедуралары қолданыстағы жүйеде қолданылады, аймақтық күнкөріс деңгейінің пайызын үйлестіре отырып, мұқтаждарды қамтуды арттыруға болады. Атаулы әлеуметтік көмек алуға үміткер шығыстардың, үй шаруашылықтарының негізгі санаттары былайша жіктелуі тиіс:

- жалға алу немесе ипотека шығындары, коммуналдық төлемдер (су, электр энергиясы, газ, жылыту), тұрғын үйді жөндеу және техникалық қызмет көрсету;
- минималды азық-түлік себетінің шығындары;
- медициналық қызметтер мен дәрі-дәрмектерге арналған шығындар;
- балабақшаларға, оқу материалдарына, мектеп формасына және т.б. шығындар;
- қоғамдық көлік шығындары;
- бүкіл отбасы үшін киім, аяқ киім және аксессуарлар сатып алу шығындары;
- басқа шығындар (байланыс қызметтері (интернет, телефон), ойын-сауық және бос уақыт).

Негізгі шығындарды егжей-тегжейлі санаттау үй шаруашылықтарының қажеттіліктерін дәлірек бағалауға мүмкіндік береді және атаулы әлеуметтік көмектің әділ бөлінуін қамтамасыз етеді.

Тексеру процедуралары ретінде банктер, коммуналдық қызметтер, медициналық мекемелер, дәріханалар, білім беру құрылымдары және т.б. арқылы деректерді тексеру қажет.

Кірістер мен шығыстарды кешенді бағалаудан кейінгі келесі қадам-негізгі өмір сүру деңгейін қамтамасыз ететін аймақтық минималды шығындар стандарттарын әзірлеу. Аймақтық минималды шығындар стандарттары-бұл әр түрлі аймақтардағы негізгі өмір сүру деңгейін қамтамасыз ету үшін қажетті минималды қаржылық шығындарды анықтайтын көрсеткіштер жиынтығы. Бұл стандарттар өмір сүру құнындағы айырмашылықтарды, климаттық және экономикалық жағдайларды, сондай-ақ аймақтардың әлеуметтік және экологиялық ерекшеліктерін ескереді. Шығыстардың Өңірлік ең төменгі стандарттарын қолдану халықтың мұқтаждық деңгейін айқындауды және әлеуметтік көмек бағдарламаларын әзірлеуді, өңірлік айырмашылықтарды ескере отырып, жәрдемақы мөлшерін және қолдаудың басқа да нысандарын түзетуді, сондай-ақ экономикалық даму стратегияларын әзірлеуді қамтиды. Өмір сүру құнының өзгеруін үнемі бақылау және стандарттарды түзету ресурстарды әділ және дәл бөлуді қамтамасыз ете отырып, әлеуметтік көмек пен экономикалық саясат бағдарламаларының тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді.

Үшінші бөлім: Әлеуметтік интеграция. Әлеуметтік интеграция АӘК алушыларды қоғамның экономикалық, әлеуметтік және мәдени өміріне қосуға бағытталған. Бұған олардың әл-ауқатын жақсартуға және қоғамдастыққа қатысу деңгейін арттыруға ықпал ететін шаралар арқылы қол жеткізіледі.

Экономикалық интеграция жұмыс іздеуде қолдауды, оқыту мен біліктілікті арттыруды, сондай-ақ уақытша жұмыспен қамту бағдарламаларына қатысуды білдіреді.

Мәдени интеграция АӘК алушылардың қоғамның мәдени өміріне белсенді қатысуына бағытталған. Бұл процесс Мәдени іс-шараларды, фестивальдар мен мерекелерді ұйымдастыру, мәдени мекемелер мен ресурстарға, бейнелеу өнері, Музыка және т.б. сабақтарға тең қол жетімділікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды көрсетуі керек.

Білім беру интеграциясы АӘК барлық алушылары үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ете отырып, оқытуға кедергілерді жоюға және толыққанды білім беру және кәсіби даму үшін жағдай жасауға бағытталған. Біліктілікті арттыруға және кәсіптік даярлауға бағытталған ересектерге арналған білім беру бағдарламалары АӘК алушыларына өздерінің дағдыларын жетілдіруге және еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігін арттыруға көмектеседі.

Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, интеграцияның барлық шаралары алушының белгілі бір міндеттемелері жазылған жеке интеграция жоспарында жазылуы керек.

Бұл жоспар АӘК алушы мен уәкілетті мемлекеттік орган арасындағы шарт болып табылады, мысалы, еңбек ұтқырлығы орталығы екі тараптың міндеттері мен құқықтарын егжей-тегжейлі баяндайды

және алушы өзінің әл-ауқатын жақсарту және АӘК жүйесінен шығу үшін қабылдауы тиіс нақты қадамдар мен іс-шараларды қамтиды. Бұл жұмысқа орналасу, балалардың мектептегі үлгерімі, әр түрлі мүдделі органдармен (медициналық, білім беру мекемелері, коммерциялық емес ұйымдар) ынтымақтастық мәселелеріне қатысты.

Жоспар шаралардың әрқайсысын жүзеге асыру және алға қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін нақты уақыт шеңберлерін қамтиды. Бұл процесті құрылымдауға көмектеседі және оны басқарылатын етеді. Жоспар алушының үлгеріміне және жағдайындағы өзгерістерге байланысты жүйелі түрде қаралып, жаңартылып отырады. Бұл шаралар мен мақсаттарды олардың өзекті және тиімді болып қалуын қамтамасыз ету үшін түзетуге мүмкіндік береді. Шараларды орындамау көмек көлемін азайту қаупін тудырады.

Төртінші бөлім: Алдын алу шаралары. Бұл блоктың міндеттері үшіншінің логикалық жалғасы болып табылады және тәуекел аймағындағы үй шаруашылықтарын ерте диагностикалауға бағытталған бірінші блоктың міндеттерімен тығыз байланысты.

Бұл блоктың басты мақсаты алушылардың АӘК жүйесінен уақтылы шығуы болып табылады. Ұзақ уақыт алушыларға немесе АӘК алушыларының тәуелді көңіл-күйіне қатысты АӘК төлемдерін қысқарту немесе тоқтату көзделуі тиіс. Әлеуметтік қызметкерлер әр АӘК алушының үлгерімін үнемі бағалап, жеке интеграция жоспарларына түзетулер енгізуі керек.

Зерттеуді Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті қаржыландырды (BR18574225 гранты).

Дереккөздер:

- 1 Davies M., Guenther B., Leavy J., Mitchell T., Tanner T. Adaptive Social Protection: Synergies for Poverty Reduction // IDS Bulletin. – 2009. – №39 (4). – P. 105-112. – doi:10.1111/j.1759-5436.2008.tb00483.x
- 2 Цели тысячелетия в области развития (ЦТР). – URL: [https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/millennium-development-goals-\(mdgs\)](https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/millennium-development-goals-(mdgs))
- 3 Мюллер-Армак А. Принципы социального рыночного хозяйства. В кн.: Социальное рыночное хозяйство. (Теория и этика экономического порядка в России и Германии). – СПб, 1999. – 366 с.
- 4 Бедность и неравенство в современной России: аналитическая записка Оксфам. – URL: www.oxfam.org
- 5 Буранкова М.А. Оказание адресной социальной помощи на основе электронного социального сертификата // Актуальные вопросы современной экономики. – 2019. – №5. – С. 206–218.
- 6 Revisiting Targeting in Social Assistance: A New Look at Old Dilemmas. – URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/socialprotection/publication/a-new-look-at-old-dilemmas-revisiting-targeting-in-social-assistance>.
- 7 Фицбайн А. и др. Обусловленные денежные трансферты. Сокращение бедности в настоящем и будущем. – URL: <https://www.vesmirbooks.ru/fragments/1663/>.
- 8 Aleksandrova M., Costella C. Reaching the poorest and most vulnerable: addressing loss and damage through social protection // Current Opinion in Environmental Sustainability. – 2021. – №50. – P. 121-128.
- 9 Пряжникова О.Н. Всемирный банк о социальном развитии: изменение подходов // Экономические и социальные проблемы России. – 2021. – № 4. – С. 97-109
- 10 Devereux S., Masset E., Sabates-Wheeler R., Samson M., Rivas A.-M., Lintelo D. The targeting effectiveness of social transfers // Journal of Development Effectiveness. – 2017. – №9 (2). – P.162-211.
- 11 Bowen T. et al. Adaptive social protection: building resilience to shocks. – World Bank Publications, 2020. – doi: 10.1596/978-1-4648-1575-1
- 12 Nauenberg E. Social capital and health across the life cycle // Elgar Companion to Social Capital and Health. – Edward Elgar Publishing, 2018. – P. 47-69. – doi: 10.4337/9781785360718.00012